

УДК 801.81:398.21(=161.2)

Проблематика досліджень української народної казки у вимірі слов'янських культур

Світлана КАРПЕНКО

Кандидат філологічних наук, доцент
кафедри філології і психології факультету лінгвістики
Білоцерківського національного аграрного університету
09100, Київська обл., м. Біла Церква, пл. Соборна, б. 8/1
e-mail: platinumS@list.ru

У статті порушено питання поділу фольклористики на сфери вивчення, зумовлені потребою консолідації наукових знань навколо автентичних жанрів, зокрема казки. Увагу зосереджено на ролі казкознавства у процесі становлення етнічної свідомості та співпраці науковців у виробленні апарату вивчення української народної казки. Здійснено діахронний аналіз спектру вивчення української народної казки на слов'янському культурному просторі, враховуючи специфіку наукових підходів до вивчення жанру. Охарактеризовано перекладні збірники українських казок, які видано слов'янськими мовами.

Ключові слова: казкознавство, українська народна казка, генезис, консолідація.

З огляду на дослідження науковців не усних, а письмових, занотованих зразків казок логічним став підхід до казки як літературного жанру. Одначе, при вивченні сюжетобудови казки варто не забувати про невербальний супровід вербального зразка. Словесна форма дає нам відомості про текст як інформацію. Саме зупиняючись на текстові казки відомий український фольклорист І. Березовський відзначив (як підсумок) присутність у ній нашарувань різних історичних епох, у свою чергу посилаючись на російську дослідницю Е. Померанцеву та її думку про історію співвіднесення казки з дійсністю, “елементи якої засвоювалися не механічно, не прямолінійно, а в своєрідному, передусім художньо-естетичному аспекті” [35, с. 4; 17].

Про вплив казки на інші види фольклору не варто говорити як найголовніший, тому що кожен вид народнопоетичної творчості має свою утилітарну сферу використання, але казка упродовж віків стала найуживанішим тематичним джерелом для ілюстрації наукових трактатів людства. Дослідники античного часу історії, наприклад, слушно зауважували, що давньогрецький письменник і філософ Плутарх, який написав чимало творів історичного змісту, “у своїх оповіданнях дає більше казок, ніж історичного викладу” [33]. Подібне явище зустрічаємо у релігійній літературі X–XII ст. (полемічна, проповідницька, повістєва): дидактична повість “Стефаніт і Іхтілат”, повість “Індійське царство”. Так, проповідник XII ст. Кирило Туровський у своєму повчальному слові погрожував пекельними муками від бога “на тому світі” тим, хто “байки баїть”. У XVI–XVII ст. у творах І. Вишенського, Х. Філалета, у “Пересторозі” знаходимо відгуки творчого використання народних казок. У проповідях Л. Барановича, І. Галятівського, А. Радивилівського є немало казкових мотивів і образів, де сюжети казок використовували для прикладів, переносячи їх на ситуації з життя людей.

Описуючи природу казки, конструюючи загальний макет чи кліше, фольклористи звертали увагу на художні образи, психологію характерів, ситуації, художні деталі казкового епосу, специфічні художні форми відображення життя, смаки та сподівання певного народу у певний час його історії. Структурно було виділено: установку на вимисел, яка цікава прозорим натяком – алегорією – на конкретне життєве явище, що усвідомлюється виконавцем і слухачем; розважальністю, що є дуже хиткою умовою, тому що казка розказана не для розваги, а з метою дидактичною, повчальною, перетворюється у чисту легенду, повчання і при цьому набуває часто навіть нових особливостей побудови [33, с. 8]. Що ж є розважальність? Театральне дійство, театр одного актора, де оповідач/казкар, імпровізуючи, враховує інтереси слухачів, потребу, способи досягнення розваги (через спів, міміку, інтонацію, вигуки, жести, темп мовлення).

Отже, казка за своєю природою забезпечувала широкий простір для участі у процесі її творення та поширення індивідуального творчого начала, який стримувався різноманітними чинниками формального порядку (усталеною фабулою, внутрішньою цілісністю сюжету та мотиву, законами композиції, системою так званих загальних місць) і сполучався з певною казковою традицією.

І. Березовський наголошував на вагомому впливі на казку писемної традиції, яка надала цьому виду фольклорного мислення нового розвитку. “Жанру літературної казки не чужі традиції народної казки, усної, проте, з появою писемності казкова творчість дістала характерне, яскраво нове джерело для свого збагачення, поширення й функціональних виявів” [17, с. 15].

Так, генетичний та типологічний підходи до вивчення казки створили передумови для її поділу за формою та видом (казки про тварин, фантастичні, пригодницькі, побутові казки – у тому числі сатиричні, гумористичні, казки-притчі, казки-байки та ін.), при цьому кожному з таких груп чи циклів науковці відзначали своїми, притаманними лише їм особливостями побудови художнього образу, характерними прийомами типізації дійсності, засобами композиції.

Що ж до жанрових особливостей, то казка виходить за межі традиційного для науки про народну творчість поняття жанру, швидше, це – окремий, специфічний масив, який об’єднує в собі різнохарактерні художні, композиційні та загалом жанрові особливості матеріал [34, с. 5]. Такі погляди в казкознавстві не поодинокі. Наприклад, на наджанрову специфіку казки вказував В. Пропп, наголошуючи на розмаїтті поетичної природи та структури [37, с. 148]. Ще раніше О. Нікіфоров геворив про різноманітність художніх форм казки як її суттєвої жанрової ознаки, що є “надто складним і багатим видом поезії, яка живе не в одній формі, а в багатьох” [33, с. 8].

Даючи визначення жанру казки, Л. Дунаєвська, намагаючись узагальнити думки попередників, означає їх як “епічні оповідання чарівно-фантастичного, алегоричного і соціально-побутового характеру із своєрідною системою художніх засобів, підпорядкованих героїзації позитивних, сатиричному викриттю негативних образів, часто гротескному зображенню їх взаємодії” [23]. Проте, низка сюжетів казки не підпадають під таку загальну характеристику. Постає питання: у чому полягає героїзм чи сатира казки “Колобок”, чи “Рукавичка”, чи “Курочка Ряба”. Додаткове світло на цю категорію сюжетів дає В. Давидок, визначаючи міфологічні елементи, відбиття головних атрибутів первісного мисливського суспільства, мотивів ритуально-утилітарного змісту. “Мотиви і сюжети багатьох казок настільки віддалені від нас, що відшукати якісь їх ритуально-звичаєві підтвердження почасти буває майже неможливо. Ізольоване ж від обрядової практики дослідження мало що додає до їх розуміння. А що стосується природи казкового вимислу, який і є міфологічною суттю казки, то тут скоріше можна вести мову про якісь окремі міркування, ніж цілковите встановлення істини, або

ж близький до цього стан” [20, с. 23]. Окреслюючи належність до казки різних за структурою сюжетів, учений доходить висновку, що “всяка традиційна розповідь, що втрачала достовірність і не заслуговувала серйозної уваги, претендувала на зневажливе означення словом “казка” чи “байка”, що мало таке саме значення, як сьогодні “говорильня”. Внаслідок цього під поняттям казки чи байки побутує багато різнопланового матеріалу як за походженням, так і за структурно-композиційними особливостями” [20, с. 23].

Щодо терміну чи лексичного значення слова “казка”, то є відомості про використання цього слова на означення правдивого свідчення (зокрема в російських і польських джерелах), а слово “байка” використовують для позначення дидактичних оповідок. Зокрема, термін “казка” зустрічаємо вперше у Лаврентія Зизанія як рівнозначний поняттям “баснь”, “байка” (“Лексис, сиріч реченія, вкратці собрани і із словенського язика на простий рускій діалект істолковани Л.З.” (1596, Вільно). У словнику Памви Беринди “Лексікон словенороский і імен толкованіє” (1627) знаходимо таке визначення: “Баснь: казка, байка, вимисел”, “баснослов: байкоповедач”. У “Синонімі словенороскій”, рукописному словнику середини або другої половини XIV ст., казка визначається теж як “баснь”. Тобто, особливої різниці між байкою і казкою тогочасні творці словників ще не бачили [28, с. 41].

У грамоті Верхотурського воєводи Рафа Всеволозького (1649) вперше офіційно задокументовано російський термін “сказка”. Російське слово “сказка” свого часу означало не тільки фантастичний твір. “Сказка” – це був правдивий запис, документ. І доказів цьому предостатньо. Наприклад, В. Даль цитує документальний запис XVII ст.: “В 1672 г. Янв. 15 была сказана у Польского приказа сказка о поражении Стеньки Разина”. Варто наголосити, що й сьогодні у болгарській мові “сказка” – це документальна розповідь, лекція [28, с. 43].

Як відомо, на означення казки є ще в народі термін “байка”, який походить від давнього слов’янського слова “баяти” – “говорити, чарувати, ворожити”. У писемних пам’ятках княжої доби оповідачів казок, легенд, притч, талановитих знавців народної мудрості, які вміли художнім словом заворожувати, навіювати відповідний настрій, називали “баюнами”. У народному мовленні слово “баяти” зафіксоване фольклористами і в XIX ст.: “Казали б казку, баяли б байку до самого світу” (І. Рудченко); “Що говорять, то й виговорять. – Що бають, то й вибають” (М. Номис). Тому парадоксально звучить думка, що до казкового пласту фольклору належить те, чому не вірять, що перестало бути актуальним. Дійсно, казкові сюжети не завжди можна зрозуміти однозначно. Причина цьому якраз у епохальній глибині історії жанру. Так як казка про Курочку Рябу – це міф про світотворення, сюжет якого відомий у колядках і щедрівках, то не провина українців, що вони втратили власну історію, культуру. Завдання науковців якраз і полягає у правдивому розкритті втраченої інформації. Тим більше, що археологічні знахідки дають деяке підтвердження теоріям, що формувалися упродовж століть. На сьогодні космогонічні образи казок розкрито у працях молодих дослідників [36], що, безумовно, є продовженням теорій Ф. Міллера [31] стосовно міфічної природи казок про тварин зокрема.

Українські народні казки неодноразово ставали об’єктом слов’янських фольклористичних досліджень. Зумовлено це було й історичними, й етнічними причинами. Мета, з якою збирачі записували українські казкові сюжети, була різною. Відповідно одні тексти постають перед нами з усіма лексико-стилістичними подробицями, а інші – лише конспективно, без збереження мови оригіналу. Наприклад, польські фольклористи О. Кольберг, М. Мошинська, С. Рокоссовська записували українські казки зі збереженням основних мовних особливостей оригіналу, а К. Войціцький, С. Баронч, Б. Сокальський подавали в перекладі (у формі стислого переказу) на польську мову, що фактично позбавляло

їх наукової вартості. Водночас паралельно з публікаціями українських казок вивчають їх жанрові особливості, поетику, закладений у них народний світогляд українців. Серед перших спроб теоретичного осмислення українського казкового епосу слід згадати статті Е. Ізопольського "Badania podań ludu (Pamiętki Ukrainy)" та "O Wernyhorże", надруковані у віденському журналі "Atheneum" за 1843 р., де об'єктом вивчення стали фантастичні казки; збірник К. Туровського (1846) [5]; анонімну статтю "Bajka, czyli kazka ukraińska (Kilka naprędcie rzuconych uwaq i myśli)", уміщену в польському часописі "Dziennik Warszawski" (1853). Записували українські казки й російські дослідники, зокрема О. Афанасьєв [14]. Ф. Буслаєв (один з перших дослідників східнослов'янської казки XIX ст.) подав аналіз української казки з позиції міфологічного напрямку, висловлюючи думку, що цей жанр тісно пов'язаний із народною епічною поемою, зокрема російськими билинами.

У XX ст. науковці ставлять перед собою низку завдань, пов'язаних із дослідженням української казки на тлі міжнародної казкової традиції (І. Крук [29]) та з'ясування генезису східнослов'янських казок. Так, виходячи за межі одного жанру, науковці намагаються класифікувати казки за сюжетами та мотивами. Здійснені до сьогодні класифікації на емпіричному рівні використовуються при укладанні збірників, мають утилітарне, прикладне значення. Прикладами цього є "Показчики сюжетів..." А. Аарне (1910), М. Андреева (1923 р.) [13], східнослов'янський показчик 1979 р. [40].

Українські народні казки Східної Словаччини досліджував, збирав і видавав М. Гириак. Яскравим прикладом цього є семитомне видання українських народних казок Східної Словаччини, які упорядкував М. Гириак, де, окрім текстів, подано характеристики життя казкарів та їхньої творчості, примітки до текстів, словник діалектних слів. Третій том видання приурочений казкарям Снинщини, четвертий – казковій традиції на Свидниччині, п'ятий – репертуару казкаря Петра Ілька. М. Гириак досліджував вступні та заключні формули українських народних казок Східної Словаччини, варіативний спектр народної прози Межілабірщини, стиль побутових казок, епітети як засіб стилю казок Петра Ілька, творчість таких казкарів, як Степан Полянський, казкарів Межілабірщини та Старинської Долини. Окрім того, у 60-х роках виходять добірки українських народних казок у періодиці (часописи "Нове життя", "Дукля"), зокрема у Словацькому педагогічному видавництві Братіслави та у відділі української літератури у Пряшеві.

М. Мушинка 1967 р. уклавав антологію усної народної творчості українців Східної Словаччини, яку видано у Братіславі. У ній уміщено сорок казок, словник діалектних слів, показчик сіл та інформаторів, а також показчик записувачів. Ця антологія, звісно, є цінним науковим матеріалом для фольклористів і методичним виданням взірцевого характеру.

Казки українців Румунії, зокрема із села Вишівська Долина на Мараморощині, записував і видавав у Бухаресті В. Кордун (1958 р.). Наприклад, *Basne populare ukrainene. – Bucuresti, 1953* (українські народні казки); *Corabia fluttratoare: Povesti ucraïnene / I romaneste de Ioan Rebusarca si Stelian Gruia. – Bucuresti: Editura "Ion Creanga", 1970* ("Летючий корабель". Українські казки. Видано у серії "Торбина з казками").

Східнослов'янські казки у взаємозв'язках і національній самобутності вивчав Л. Бараг (1969–1970 рр.). Досліджуючи білоруські народні казки, він використовував і українські матеріали для розкриття питання вивчення національної самобутності білоруської казки у порівнянні з іншими східнослов'янськими казками [15; 16]. Питаннями варіювання казки у східнослов'янській традиції цікавився О. Бріцина [18]. М. Новіков, досліджуючи типологію образів східнослов'янської чарівної казки, використовував російські, українські та білоруські матеріали [34]. Мотив шукання правди у казках східних слов'ян розглядав І. Хланта [44]. Типологію російської та

української народної казки (на рівні ініціальних і фінальних формул у чарівно-фантастичних казках) досліджували Л. Дунаєвська та О. Таланчук [23; 24]. Серед нових поглядів на дослідження української казки польськими дослідниками варто згадати статті Гелени Капелюш, яка розглядала українські народні казки у записах О. Кольберга (1980 р.) [7] та Касьяна Яна Мирослава, який аналізував тематику українських народних казок (1994 р.) [8].

Звісно, учені намагаються дійти спільних критеріїв вивчення жанру казки. І. Березовський вів мову про необхідність задіяти принцип полікритеріальності, що враховує різні історичні епохи, різнохарактерні жанрові особливості художньої форми, типи класифікації зразків народної творчості залежно від мети, фактичного матеріалу та ступеня його вивчення.

Однозначно, вивчення казкового матеріалу має бути здійснене в історикотипологічному, порівняльному аспекті з суміжними жанрами, як досліджували казки і легенди Л. Дунаєвська [23], казки про тварин і байки І. Крекотень [28]. Вишукування у казках утилітарного змісту призводить до домислів, підтекстових смислів, що можуть бути різними залежно від обізнаності дослідника. Неможливо відкинути думку про присутність міфооснови казок, до того ж таку першооснову вишукують науковці різних країн світу, таким чином доводячи давність своєї нації.

Виходячи за межі одного жанру, науковці намагаються класифікувати казки за сюжетами та мотивами (на зразок класифікації пісенної творчості). Класифікації казок на емпіричному рівні, які існують на сьогодні, використовують при укладанні збірників, мають утилітарне, прикладне значення. Прикладами цього є покажчики: фінського фольклориста Антті Аарне, виданий 1910 р. (систематизація казок за сюжетами та мотивами); російського фольклориста М. Андреева (виданий 1923 р.), що доповнив покажчик Аарне новими сюжетами та мотивами [13]; американського фольклориста С. Томпсона [11]. Фактично покажчик Аарне-Томпсона ліг в основу систематизації й польських народних казок, яку здійснив Ю. Кржижановський [9]. Для систематизації слов'янських казок використовують покажчик Аарне-Андреева [13]. Цю ж схему використав для систематизації білоруських казок К. Кабашніков (на його основі він видав збірник білоруських казок про тварин) [27]. Порівняльний покажчик сюжетів східнослов'янських казок (видали українські, російські та білоруські фольклористи Л. Бараг, І. Березовський, К. Кабашніков, Н. Новиков, 1979) не відходив від принципів будови вже названих покажчиків [40].

Здійснено переклади українських народних казок на такі слов'янські мови:

сербо-лужицьку – “Два півники” – Dwaј honašej: Українські народні пісеньки та казки. Для дошкільного віку (Пер. з укр. Кіто Лоренц, 1982.) [21]; у 1988 р. у Будишині у перекладі вже згаданого Кіто Лоренца побачила світ українська народна казка “Рукавичка” [38];

румунську – “Два півники: Українські народні пісеньки та казки. Для дошкільного віку / Пер. з укр. Л.Титар” [22].

російську – А. Бобульський у 20-х роках ХХ ст. в Ужгороді видав народні казки “Ведьма или проклятая девушка: Народные сказки” [19]; у 1950 році перекладачі О. Благіна та Г. Петніков уклали під керівництвом М. Рильського збірник “Українські народні казки” (Украинские народные сказки) [41]; у 1976 р. в Ужгороді в перекладі І. Ігнатовича виходить збірка казок Верховини (“Сказки Верховины: Закарпатские украинские народные сказки”) [39]; у 1981 р. у перекладі Р. Заславського у видавництві “Веселка” виходить збірка казок для дошкільного та молодшого шкільного віку “Летучий корабель” (“Летающий корабль: Украинские народные сказки”) [30]. У часописі “Дукля” (Словаччина) О. Фаринич надрукував російською мовою літературну обробку чотирьох українських казок (“Василиса

Премудрая", "Чёртов камень", "Красавица и злая баба", "Девушка из Шаринского замка") [43].

польську – 1961 р. у Варшаві виходить українська народна казка "Котигорошко" ("Turligroszek: Ukraińskie baśnie ludowe") у перекладі В. Гродзінської [12], а у 1976 році в Любліні в перекладі М. Долінської вийшла ця ж сама казка під назвою "Bieżygroszek" ("Bieżygroszek: Ukraińska bajka ludowa") [3]. Великий збірник (близько сотні казкових сюжетів) вибрав, переклав і опрацював Ян Мирослав Касьян, який вийшов друком 1994 р. у Торуні ("Na przełęczu światow: 150 ukraińskich basin, gadek, humoresek i podań ludowych / Wybrał, przełożył i opracowa Jan Mirosław Kasjan") [10]. У збірнику, окрім текстів казок, гуморесок і народних оповідань, укладач подав словник, список скорочень, польські відповідники важливих українських назв місцевостей, примітки та післямову.

словацьку мову – 1968 р. в Ужгороді вийшла збірка Михайла Гиряка "Гора до неба", яку переклав на словацьку М. Гевежі і назвав "Заклятий ліс". До видання 1975 р. входила передмова В. Гаспарікової, що становила теоретичне дослідження збірки [6].

угорську мову – 1959 р. у перекладі Т. Барзо вийшла збірка українських народних казок [42]; 1960 р. в Ужгороді вийшла казка "Лисиця і ведмідь" ("A Roka es a medve") [1]; 1976 р. – збірка "Золотий черевичок" у перекладі Т. Барзо та в упорядкуванні Е. Бойтар [26]; у 1978 р. Федиш Мігай видав збірку казок Закарпаття у перекладах на угорську мову. Це видання детально описала Л. Мушкетик [32].

Свого часу І. Березовський висловив думку про здійснення наукової класифікації фольклору, що має передусім пізнавальне значення. Класифікація такого типу має розкривати особливості жанрової системи фольклору на кожному історичному етапі, відбиваючи історію виникнення, складання та розвитку кожного жанру зокрема, повинна сприяти з'ясуванню закономірностей його розвитку й характеру зв'язку з тим конкретним соціальним та етнокультурним середовищем, в якому він виникав і потреби якого був покликаний задовольняти; класифікація повинна допомогти збагнути характер взаємодій жанру з різними видами та формами художньої й історично-побутової практики народу [17, с. 41]. Завдання, що здавалися нереальними для фольклористів часу І. Березовського, намагалися здійснити В. Давидюк [20], Л. Дунаєвська [23], О. Бріцина [18] та ін. казкознавці останньої третини ХХ ст. та наші сучасники.

І все ж, на кінець ХХ ст. треба погодитися з казкознавцями, авторами порівняльного вказівника сюжетів східнослов'янських казок, що, хоч казкознавство існує понад сотню років як галузь фольклористики, у науковій літературі ще нема "всеохопного визначення казки, яке спроможне було би обійняти все розмаїття казкової вигадки, казкових сюжетів і словесно-мовної структури казки" [33, с. 8]. Для осмислення сутності народної казки як жанру фольклору у світовому казкознавстві ХХ ст. компаративістська, антропологічна, психоаналітична, структуралістська теорії створили тільки каталог художньої фабури творів, тільки передумови для подальшої праці.

Хоч багатство українського казкового епосу загальновідоме у світі, наукове дослідження його доволі скромне, а до того ж було штучно призупинене. Та й у світовому казкознавстві увагу більше концентрували не на осмисленні природи казки, а на ілюзорній універсальності її вторинних структурно-типологічних ознак, що ілюструють формальну структуру твору, але не розкривають його сутності та національних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. A Roka es a medve. – Užhorod: Karpatontuli teruleti kiado, 1960. – 18 s.
2. Basne populare ukrainene. – Bucuresti, 1953. – 246 s.
3. Bieżygroszek: Ukraińska bajka ludowa / Tłumaczyła M. Dolińska. – Lublin : Wydawnictwo Lubelskie, 1976. – 24 s.
4. Corabia fluttratoare: Povesti ucrainene / I romaneste de Ioan Rebusapca si Stelian Gruia. – Bucuresti: Editura "Ion Creanga", 1970. – 148 s.
5. Dodatek do zbiorów pieśni ludu polskiego i ruskiego / Przez Kazimierza Jozefa Turowskiego. – Lwow, 1846. – 82 s.
6. *Hirjak Michal*. Zakliaty les: Z ukrajinskeho originalu "Hora do neba" vydaneho Nakl. Karpaty v Užhorode r. 1968 preložil Marian Heveši; Doslov napisala Viera Gasparikova. – Košice: Vychodoslovenské vydavateľstvo, 1975. – 88 s.
7. *Kapeluš Helena*. Ukraińskie bajki w zbiorach Kolberga // Український календар на 1980 р. – Варшава. – С. 149–152.
8. *Kasjan Jan Miroslaw*. O repertuarze gatunkowym ukraińskich bajek ludowych // Kasjan J.M. Usta i pioro: Studia o literaturze ustnej i pisemnej. – Toruń, 1994. – S. 47–49.
9. *Krzyżanowski J.* Polska bajka ludowa w układzie systematycznym / J. Krzyżanowski. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962. – T. I; 1963. – T. II.
10. Na przełęczu światow: 150 ukraińskich basin, gadek, humoresek i podań ludowych / Wybrał, przełożył i opracował Jan Miroslaw Kasjan. – Toruń, 1994. – 438 s.
11. *Thompson S.* The Types of the Folk-Tale / S. Thompson. – Helsinki, 1928. – FFC. № 74.
12. Turligroszek: Ukraińskie baśnie ludowe / Tłumaczyła z ros. W. Grodzieńska. – Warszawa, 1961. – 98 s.
13. *Андреев Н. П.* Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне / Н. П. Андреев. – Ленинград, 1929. – 342 с.
14. *Афанасьев А. Н.* Народные русские сказки. – Москва, 1860. – 284 с.
15. *Бараг Л. Г.* Белорусская казка: Пытанні вывучэння яе нацыянальнай самобытнасці параўнальна з іншымі усходнеславянскімі казкамі / Л. Г. Бараг. – Мінск, 1969. – 255 с.
16. *Бараг Л. Г.* Восточнославянские сказки, их взаимосвязи и национальное своеобразие // Эпические жанры устного народного творчества / Башкирский гос. ун-т. – Учёные записки. Вып. 33. Серия филология № 13/17. Труды общественного науч. исслед. ин-та фольклористики при Башкир. ун-те. Под ред. А. Н. Киреева. – Уфа, 1969. – С. 75–290.
17. *Березовський І. П.* Українські народні казки про тварин / І. П. Березовський. – К. : Наукова думка, 1979. – С. 9–44.
18. *Бріцина О. Ю.* До питання про визначення сюжетних типів у казках східних слов'ян / О. Ю. Бріцина // Народна творчість та етнографія – 1981. – № 5. – С. 52–57.
19. Вѣдьма или проклятая девушка: Народные сказки / Издал А. Бобульский. – Ужгород, 20-е годы XX ст. – 32 с.
20. *Давидюк В. Ф.* Первісна міфологія українського фольклору / В. Ф. Давидюк – Луцьк: Вежа, 1997. – 296 с.
21. Два півники – Dwaj honašej: Українські народні пісеньки та казки. Для дошкільного віку / Пер. з укр. Кіто Лоренц. – К. : Веселка – Будишин : Домовіна, 1982. – 79 с.
22. Два півники: Українські народні пісеньки та казки. Для дошкільного віку / Пер. з укр. Л. Титар. – К. : Веселка – Бухарест : Вид-во Іона Крянге, 1978. – 79 с.
23. *Дунаєвська Л. Ф.* Українська народна проза (легенда, казка). Еволюція епічних традицій / Л. Ф. Дунаєвська. – К. : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 1997. – 447 с.
24. *Дунаєвська Л. Ф., Таланчук О. М.* Про типологію російської та української народної казки: (Традиційні формули) / Л. Ф. Дунаєвська, О. М. Таланчук // Братне єднання літератур народів СРСР. – К., 1982. – С. 91–98.
25. *Дунаєвська Л. Ф., Таланчук О. М.* Функція типологічних ініціальних і фінальних формул російських та українських чарівно-фантастичних казок / Л. Ф. Дунаєвська, О. М. Таланчук // Вісник Київ. ун-ту. Літературознавство. Мовознавство. – 1983. – Вип. 25. – С. 92–98.
26. Золотий черевичок: Українські народні казки. Для молодшого та середнього шкільного віку / Пер. Т. Барзо та ін.; Упоряд. Е. Бойтар. – Ужгород : Карпати – Будапешт : Молодіжне вид-во ім. Ф. Мори, 1976. – 208 с.

27. Казкі пра жывёл і чарадзеіныя казкі / Складальнік К. П. Кабашнікаў. – Мінск, 1971. – 347 с.
28. *Крекотень В. І.* Байки в українській літературі XVII–XVIII ст. / Розвідка, підготовка текстів та примітки В. І. Крекотня. – К. : Вид. Академії наук УРСР, 1963. – 200 с.
29. *Крук И. И.* Восточнославянские сказки о животных / И. И. Крук. – Минск : Наука и техника, 1989. – 159 с.
30. Летающий корабль: Украинские народные сказки. Для дошкольного и младшего школьного возраста / Пер. с укр. Р. З. Заславского и др. Сост. Я. Горевая. – К. : Веселка, 1981. – 164 с.
31. *Миллер Ф.* Опыт исторического обозрения русской словесности. / Ф. Миллер. – СПб. : Изд-во Акад наук СССР, Ленинградское отделение, 1965. – 384 с.
32. *Мушкетик Л. Г.* Славистична фольклористика в Угорщині / Л. Г. Мушкетик. – К., 1992. – С. 42–43.
33. *Никифоров А. И.* Сказка, ее бытование и носители / А. И. Никифоров // Русские народные сказки. Составила О. И. Капица. – Москва-Ленинград, 1930. – С. 5–14.
34. *Новиков Н. В.* Образы восточнославянской волшебной сказки / Н. В. Новиков. – Ленинград : Наука, Ленингр. отд-ние, 1974. – 255 с.
35. *Померанцева В.* Судьбы русской сказки / В. Померанцева – Москва : Наука, 1965. – 429 с.
36. *Прокопова О. П.* Методика вивчення української казки з опорою на розкриття її космогонічного походження: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / АПН України; Інститут педагогіки. – К., 2007. – 181арк.
37. *Пропп В. Я.* Трансформации волшебных сказок // Пропп В. Я. Поэтика фольклора. (Собрание трудов В. Я. Проппа). Сост., предисл. и комментарий А. Н. Мартыновой. – Москва : Лабиринт, 1998. – С. 123–144.
38. Рукавичка: Українська народна казка. Для дошк. віку / Пер. з укр. К. Лоренц. – Будишин : Домовіна, 1988. – 20 с.
39. Сказки Верховины: Закарпатские украинские народные сказки / Пер. И. Игнатович и др. – Ужгород : Карпаты, 1976. – 383 с.
40. Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка. / Составители: Л. Г. Браг, И. П. Березовский, К. П. Кабашников, Н. В. Новиков. – Ленинград: Наука, 1979. – 437 с.
41. Украинские народные сказки / Переводчики Е. Благина, Г. Петников; под ред. М. Рыльского. – Москва, Ленинград : Гос. изд-во детской лит., 1950. – 128 с.
42. Українські народні казки: Для дітей / Пер. з укр. Т. Барзо – Київ-Ужгород : Рад. школа, 1959. – 232 с.
43. *Фаринич О.* [Чотири народні казки Закарпаття у літературній обробці російською мовою]: Василиса Премудрая. Чертов камінь. Красавица и злая баба. Девица из Шаришского замка // Дукля. – 1954. – № 2. – С. 74–97.
44. *Хланта І. В.* Мотив шукання правди в казках східних слов'ян / І. В. Хланта // Народна творчість та етнографія. – 1973. – № 3 – С. 37–41.

Problematics of Research into Ukrainian Folk Tales as a Component of Slavic Cultures

Svitlana KARPENKO

The article deals with the issue of categorization of folklore studies into spheres of research caused by the need to consolidate scientific knowledge around authentic genres, tale in particular. The author accentuates the role of tales studies in the process of ethnic conscience formation as well as scholars' cooperation in elaborating the mechanism of research into Ukrainian folk tales. The author carries out the diachronic analysis of the range of research approaches to Ukrainian folk tales as part of Slavic culture space. The published collections of Ukrainian folk tales translated into Slavic languages are characterized.

Key words: tales studies, Ukrainian folk tale, genesis, consolidation.

Проблематика изучения украинской народной сказки в измерении славянских культур

Светлана КАРПЕНКО

В статье актуализируется вопрос о выделении в рамках фольклористики различных исследовательских сфер, обусловленных необходимостью консолидации научных знаний вокруг аутентичных жанров, например сказки. Автор подчеркивает особую роль сказковедения в процессе становления этнического сознания и сотрудничества ученых при формировании аппарата изучения украинской народной сказки. В работе представлены результаты диахронного анализа украинской народной сказки на славянском культурном пространстве с учетом специфики научных подходов к изучению жанра.

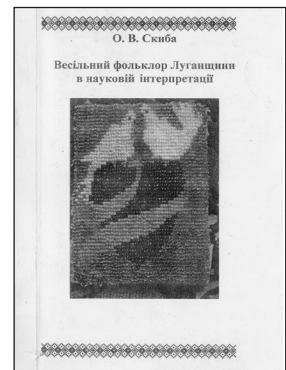
Ключевые слова: сказковедение, украинская народная сказка, генезис, консолидация.

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2013
Прийнята до друку 25.04.2013

Нові книги

Скиба О. В. Весільний фольклор Луганщини в науковій інтерпретації: монографія. – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 219 с.

У монографії здійснено дослідження особливостей побутування окремих фольклорних жанрів у весільній обрядовості Луганщині. Зокрема проаналізовано прислів'я, приказки та загадки, які активно функціонують у структурі весільного обрядового комплексу. Особливу увагу приділено характеру відтворення загадок у весільній церемонії. Окремий розділ присвячено аналізу символіки та фразеологічного арсеналу весільного обряду на Луганщині. Автор звертає увагу на важливі композиційні зміни у структурі традиційних компонентів весільного обряду впродовж ХХ ст. Значну увагу приділено характеристиці народних колективів та фольклорних ансамблів, що побутують на території Луганщини. З'ясовано, що їх основними функціями залишаються популяризація та збереження народної творчості, традиційних обрядодій, які стали невід'ємним атрибутом святкування сучасних шлюбних церемоній, органічно поєднавши елементи традиційної народної пісенності з новими культурними тенденціями.

Маховська С. Дитина: родини, хрестини, перші кроки (родино-обрядовий та дитячий фольклор Хмельниччини): монографія. – Кам'янець-Подільський: ПП “Медобори-2006”, 2013. – 216 с.

До книги ввійшли записи родинно-обрядового фольклору, звичаї та обряди, пов'язані з народженням дитини. Наведено зразки дитячого фольклору Хмельниччини (колясові пісні, забавлянки, заклички тощо). Вони записані в останні роки на Хмельниччині, більша частина якої є складовою Поділля, а північно-західна смуга прилягає до етнографічної Волині. Реалістичний зміст, гуманістичне спрямування, довершеність форми, теплий гумор, невичерпний оптимізм надають поетичним творам для дітей високого художньо-естетичного гатунку, дидактико-виховної цінності. Ознайомлення з книгою спонукає до трепетнішого та пильнішого пізнання свого, рідного, збереженого як скарб для прийдешніх поколінь; активізує роздуми над світоглядними орієнтирами, раціонально-магічними діями пращурів та явищами усної народної творчості.

